

הרב יהודה זולדן, באר יהודה – מגילה, עמ' 195-216

שיעור יב

זמן הסעודה בפורים משולש

(מגילה ה'א)

הקדמה

- א. מקרא מגילה כשפורים חל בערב שבת ובשבת ראשונים: זמן סעודת פורים כשפורים חל בערב שבת ובשבת.
1. רמב"ם: משתה ושמחה ב"ד באדר, וכן בט"ו באדר.
2. הרשב"א והריטב"א: "ולא יעבור" נאמר גם בנוגע לסעודת פורים ולכן תתקיים בשבת.
3. המאירי: כש"ד וט"ו באדר חלים בשבת – מחלוקת אם הסעודה בשבת או ביום שישי.
4. הרב אהרון הכהן מלונל: אין סועדים סעודת פורים בשבת.
5. ר"ן: כש"ד וט"ו באדר חלים בשבת, סועדים סעודת פורים ביום ראשון.
- ג. מחלוקת הרב יוסף קארו והרב לוי בן חביב: מתי זמן סעודת פורים כש"ט באדר חל בשבת.
- ד. ירושלמי: סעודת פורים ב"ד ובט"ו באדר.
- י. "מאחרין ולא מקדימין" – כשליום שדחו אליו יש זיקה לאירוע.

סיכום

הקדמה

בשנים שפורים חל בהן ביום חול, בערים פרוזות מקיימים את כל המצוות ב"ד באדר, ובערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון מקיימים בט"ו באדר. אין מקיימים שום מצווה ממצוות פורים בט"ז באדר. כיום, על פי לוח השנה שבידינו, י"ד באדר אף פעם לא חל בשבת. ט"ו באדר חל בשבת מדי מספר שנים, ומקובל לקרוא לפורים זה פורים משולש. הסיבה היא מפני שפורסים את קיום מצוות הפורים על פני שלושה ימים: ביום שישי י"ד באדר – קוראים מגילה ונותנים מתנות לאביונים; בשבת ט"ו באדר – קוראים בתורה, מפטירים "פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל" (שמואל א, טו) [זו היא ההפסדה שקראו גם בשבת שלפני - שבת זכור], ואומרים על הניסים; ביום ראשון ט"ז באדר – שולחים מנות וסועדים סעודת פורים. הלכה זו, שסועדים את סעודת פורים ביום ראשון ט"ז באדר, מבוססת על פרשנות של סוגיה בירושלמי (א, ד). נעניין בדברי ראשונים ואחרונים שעסקו בפרשנות ירושלמי זה, בעמדת הבבלי בנוגע למועד סעודת פורים בשנה כזו, וכן בפסיקה הלכה למעשה והמקובל בעניין זה. להלן נציע פירוש אחר לירושלמי (א, ד) על בסיס סוגיה אחרת בירושלמי (א, א).

א. מקרא מגילה כשפורים חל בערב שבת ובשבת

במשנה (ב ע"א) נאמר:

- [י"ד באדר] חל להיות ערב שבת – כפרים מקדימין ליום הכניסה [יום חמישי], ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום [יום שישי].
- [י"ד באדר] חל להיות בשבת – כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה [יום חמישי], ומוקפות חומה למחר [יום ראשון].

מהמשנה יש ללמוד שאם י"ד או ט"ו באדר חלים בשבת, אין קוראים מגילה בשבת, אלא מקדימים את הקריאה ליום שישי.¹

ההלכה שיש להקדים ליום שישי את קריאת המגילה כשי"ד או ט"ו באדר חל בשבת נזכרת גם במשנה בהמשך (ה ע"א): "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין". רש"י (ד"ה באלו) כתב: "באלו אמרו – בזמנים של מגילה אמרו מקדימין, אם חל ארבעה עשר בשבת". רש"י ציין רק את האפשרות שי"ד באדר חל בשבת. ייתכן שזו דוגמה בלבד, וכוונתו גם לאפשרות ט"ו באדר חל בשבת. הרשב"א (ה ע"א) כתב את שתי האפשרויות: "אי נמי באלו [י"ד באדר] בשחל בשבת ובערב שבת", וכך כתב גם הריטב"א (שם) בסגנון אחר: "אי נמי עיירות או כפרים שחל זמנם שלהם בשבת שמקדימין לקרוא".²

בתוספתא (א, ד) נאמר: "קריאת מגילה ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין", ובירושלמי (א, ד) הוסבר על פי התוספתא שזו כוונת משנתנו: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין – קריאת מגילה ותרומת שקלים מקדימין ולא מאחרין". "באלו אמרו" – בלשון רבים, והכוונה היא למקרא מגילה והכרזה על מחצית השקל.³ בירושלמי (א, ג) דנו האמוראים בהקדמת מקרא המגילה כשי"ד באדר או ט"ו באדר חלים בשבת, וסיכום הדיון הוא:

היך עבדין עובדא [כשט"ו באדר חל בשבת]? אמר רבי יוסה: כמתניתא [הפרזים והמוקפים קוראים ביום שישי י"ד באדר, ובני הכפרים ביום חמישי יום הכניסה]...

היך עבדין עובדא [כשי"ד באדר חל בשבת]? אמר רבי יוסה: לית איפשר [אין כיום מצב שי"ד באדר יחול בשבת], ואין איפשר כמתניתא [ואם בכל זאת קורה כך, הפרזים ובני הכפרים יקראו ביום חמישי, יום הכניסה].

דברי רבי יוסי הללו, שאין מצב שבו י"ד באדר יהיה בשבת, נזכרו בשמו גם לפני כן (א, ב):

אמר רבי יוסה: לית כאן חל להיות בשני, ולית כאן חל להיות בשבת. חל להיות בשני – צומא רבא בחד בשבוא. חל להיות בשבת – צומא רבא בערובתא.

י"ד באדר לא יהיה לעולם ביום שני, כי אז יום כיפור שאחריו יהיה ביום ראשון. כמו כן, י"ד באדר לא יהיה לעולם בשבת, כי אז יום כיפור שאחריו יהיה ביום שישי. חכמים לא רצו שיום כיפור יהיה סמוך לשבת, כדי שלא יהיו שני ימים רצופים שאסור לעשות בהם מלאכות חמורות. סתם רבי יוסי בירושלמי הוא רבי יוסי בר זבידא, שהיה אמורא ארץ ישראל בדור החמישי. זה הזמן שפעל בו הלל נשיאה, שקבע את לוח השנה (רמב"ן, ספר הזכות גיטין מט ע"א; ספר המצוות, מצוות עשה קנג), וייתכן שהוא אמר דברים אלו בעקבות תקנת הלל נשיאה. ובכל זאת הוא גם התייחס למצב שבו יום י"ד באדר חל בשבת.⁴

הגמרא (ה ע"א) שאלה על דברי המשנה: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין. מאי טעמא? אמר רבי אבא אמר שמואל: אמר קרא 'ולא יעבור'. כוונת רבי אבא בשם שמואל לפסוק (אסתר ט, כז): 'קימו וקבלו היהודים עליהם

¹ בגמרא (ל ע"א) חלקו אמוראים בנוגע לשבת שבה יקראו פרשת זכור כשי"ד באדר חל ביום שישי: "רב אמר מקדימין, כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה. ושמואל אמר: מאחרין, אמר לך: כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמיסר – עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין". כשי"ד באדר חל בשבת: "אמר רב הונא: לדברי הכל אין מקדימין. ורב נחמן אמר: עדיין היא מחלוקת. איתמר נמי, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי אבא אמר רב: פורים שחל להיות בשבת – מקדים וקורא בשבת שעברה זכור". הלכה נפסקה כמו רב.

² כך הסבירו גם הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, ה ע"א); רבנו יהונתן מלוניל (ג ע"א מדפי הרי"ף).

³ הרב יצחק אלפסי (רי"ף, ג ע"א בדפי הרי"ף) כתב שהתוספתא מפרשת את האמור במשנה, ו"באלו אמרו" הכוונה למקרא מגילה והכרזה על מחצית השקל. כך כתב גם הרא"ש (א, ז).

⁴ גם בזמן שקבעו את החודשים על פי הראייה היו נזהרים שלא לקבוע שיום כיפור יהיה ביום שישי או ביום ראשון (תוספות פסחים נח ע"ב ד"ה כאילו; רש"י סנהדרין יג ע"ב ד"ה וליעברה), ואם בכל זאת קרה שי"ד באדר היה ביום שני או בשבת, היו מעבירים את חודש אלול או חודש אחר מחודשי הקיץ, שלא ייווצר מצב שיום כיפור סמוך לשבת. ראה: הרב שלמה הכהן (חשק שלמה, ב ע"א). ראה עוד בעניין זה בספרי: "נאמנות העד המודיע על קידוש החודש", באר יהודה – ראש השנה, עמ' 254–269.

ועל זרעם ועל כל הנלווים עליהם ולא יעבור". לפיו, היום האחרון של פורים הוא בט"ו באדר, ועל כן אין לאחר מקרא מגילה לט"ז באדר ואילך. דרשה זו נזכרה בגמרא (ב ע"א) כשדנה בשאלה: "ואימא שיתסר ושיבסר"? מדוע לא קבעו שאפשר לקרוא מגילה בט"ז וב"ז באדר? תשובת הגמרא: "ולא יעבור" כתיב. גם בירושלמי (א, א) נשאלה שאלה זו, ורבי אבהו בשם רבי אלעזר אמר את אותה התשובה: "ולא יעבור".

בגמרא (ד ע"ב) מובאת תוספתא (א, ב) שחולקת על המשנה בנוגע למצב שי"ד באדר חל ביום שישי:

[י"ד באדר] חל להיות בערב שבת, כרכין המוקפין חומה מקדימין ליום הכניסה [יום חמישי], ועיירות גדולות קורין בו ביום [יום שישי].

בכל מקרה לפי המשנה והתוספתא מוסכם שאם פורים חל בשבת אין קוראים מגילה בשבת. בגמרא (שם) חלקו רבה ורב יוסף מה טעם הדין. להקדמה של מקרא המגילה יש השלכה גם על התאריך שמחלקים בו מתנות לאביונים בשנה כזו.⁵

ב. ראשונים: זמן סעודת פורים כשפורים חל בערב שבת ובשבת

כאמור לעיל במשנה (ה ע"א) נאמר: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין", ועל פי התוספתא (א, ד) הכוונה היא למקרא מגילה ותרומת שקלים. בהמשך המשנה נאמר שיש מצוות שמאחרים ולא מקדימים:

אבל זמן עצי כהנים, וט' באב, וחגיגה, והקהל, מאחרין ולא מקדימין.

בתוספתא (א, ד על פי גירסת הגר"א) כתוב:

סעודת פורים וראש חודש⁶, ספק מילה, וזמן עצי כהנים, ט' באב, חגיגה, והקהל, מאחרין ולא מקדימין.⁷

בירושלמי (א, ד) נאמר:

סעודת ראש חדש וסעודת פורים מאחרין ולא מקדימין.⁸

רבי זעירה בעא קומי רבי אבהו: ויעשו אותן שבת?

⁵ בטעמיהם של רבה ורב יוסף, וכן זמן מתן מתנות לעניים כשפורים חל בשבת, ראה בהרחבה בשיעור ח: מקרא מגילה ומתנות לאביונים כשפורים חל בשבת.

⁶ הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, ה ע"א) כתב: "וענין סעודת ראש חדש הוא סעודה שהיו בית דין עושין כשהיה החדש מעובר כמו שהתבאר בשמיני של סנהדרין". במשנה (סנהדרין ע ע"א) נאמר: "אכל בחבורת מצוה, אכל בעיבור החדש... אינו נעשה בן סורר ומורה". בית הדין היו נוהגים לערוך סעודה לאחר שעיברו את החודש כדי לפרסם את הדבר. בסעודה זו היו אוכלים פת, דגן וקטנית. אם אותו בן היה אוכל בשר ושותה יין בסעודת ראש חודש זו, הוא לא נחשב בן סורר ומורה. כיוון שעוסק במצווה אין חשש שימשיך לעבור עבירה. בירושלמי (מועד קטן ב, ג; סנהדרין ח, ב) אמר רבי יוחנן שמותר ללוות בריבית דרבנן לחבורת מצווה ולקידוש החודש, וכן מסופר שם על רבי יוחנן שהיה יורד בשחרית לבית הכנסת למקום שישבו שם אתמול לקידוש החודש, והוא היה מלקט ואוכל פירורים שנפלו בסעודה, ואומר: יהא חלקי עם אלה שאכלו כאן אתמול בערב. והטעם הוא מפני שמצוות קידוש החדש חשובה, וגם הסעודה "מצוה רבה היא" (קרבן העדה שם).

⁷ כך הגרסה בגמרא על פי רבנו חננאל (ה ע"א); הרב יצחק אלפסי (רי"ף, ג ע"א-ע"ב בדפי הרי"ף); הרא"ש (א, ז). הרב יוסף חביבא (נימוקי יוסף, ה ע"א) כתב: "ובתרומת שקלים וסעודת פורים וסעודת ראש חודש וספק מילה. הוא לשון רבינו אלפסי בהלכות, ולא נמצא בגמרא על משנה זו". הרב זרחיה הלוי (המאור הקטן, ג ע"א מדפי הרי"ף) ציין את דברי הירושלמי שכתב הרי"ף, וכתב על כך: "ועיקר דבר זה הוא בתלמוד ירושלמי ואינו בתלמוד שלנו". ראשונים אלו כתבו את דברי התוספתא שצינו בירושלמי, אך לא פירשו את האמור בה. הרב יצחק בר' אבא מארי (ספר העיטור עשרת הדיברות – הלכות מגילה דף קי טור ג) כתב: "ורב אלפסי ז"ל כתב אבל סעודת פורים וסעודת ראש חודש. גרסי' בירושלמי, ובתוספתא לא גרסין אלא סעודת פורים".

⁸ רבנו יעקב (טור, אורח חיים ס' תיט) הזכיר את דברי התוספתא הללו בקצרה, כשכתב על הלכות סעודת ראש חודש. גם חלק ממפרשי הטור (בית יוסף, בית חדש שם) וכן חלק ממפרשי השולחן ערוך (באר הגולה, טורי זהב, עולת שבת שם) הזכירו את דברי הירושלמי הללו.

אמר לו: "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" (אסתר ט, כב) את ששמחתו תלויה בבית דין, יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים.

רבי זעירה שאל את רבי אבהו: מדוע לא סועדים את הסעודה בשבת? ואת תשובתו הסביר הריטב"א (ה ע"א):

ופירשו בירושלמי (פ"א ה"ד) שאם חל פורים בשבת מאחרין הסעודה עד אחר השבת, כדי שתהא שמחת פורים ניכרת ולא תתערבב בסעודת שבת.

בכל שבת סועדים סעודה, ואם יאכלו את סעודת פורים בשבת, לא יהיה ניכר שהיא של פורים.⁹ ניתן להסביר את הירושלמי על פי דברי רש"י בסוגייתנו, שהדיון הוא על י"ד באדר שחל בשבת. כמו כן, יש להעיר שביירושלמי עצמו לא כתוב באופן ברור שאם ט"ו באדר חל בשבת יש לקיים את הסעודה "אחר השבת" או "באחד בשבת". ראשונים דנו בדברי הירושלמי הללו, וחלקם גם הסבירו את עמדת הבבלי בעניין, אף על פי שלא נאמר בבבלי באופן חד משמעי מתי זמן סעודת פורים כשי"ד או ט"ו באדר חלים בשבת. להלן נעניין בדברי מספר ראשונים.

1. רמב"ם: משתה ושמחה בי"ד באדר, וכן בט"ו באדר

הרמב"ם (הל' מגילה ב, יד) כתב:

מצות יום ארבעה עשר לבני כפרים ועיירות ויום חמשה עשר לבני כרכים להיות יום שמחה ומשתה.

המשתה והשמחה הם רק בי"ד באדר או בט"ו באדר. הרמב"ם לא כתב זמן אחר לקיום הסעודה כשי"ד באדר או ט"ו באדר חלים בשבת. רק בנוגע למקרא מגילה כתב הרמב"ם (שם א, יג-יד) שמקדימים את קריאתה כשי"ד באדר או ט"ו באדר חלים בשבת. בסוף אותה הלכה שוב כתב הרמב"ם:

אבל השמחה והמשתה אין עושין אותה אלא ביום ארבעה עשר, ואם הקדימו לא יצאו.

הרמב"ם לא כתב כאן על ט"ו באדר. אפשר להבין מדבריו שיש להקדים את המשתה לכל היותר ליום י"ד באדר, אך לא לפני כן. לפי דבריו אלו יש להקדים הסעודה ליום שישי י"ד באדר. אך לדברי הרב יוסף קאפח (רמב"ם שם), לפי הרמב"ם רק מגילה אין קוראים בשבת, אך את שאר מצוות היום, ובהן גם סעודת פורים, יש לעשות בשבת.

2. הרשב"א והריטב"א: "ולא יעבור" נאמר גם בנוגע לסעודת פורים ולכן תתקיים בשבת

הרשב"א והריטב"א (ה ע"א) ציינו את דברי הירושלמי וכתבו שהם אינם ברורים. לפי דבריהם, בפסוק כתוב "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה בזמניהם ולא יעבור", ועשייה היא הסעודה. הנחתם היא שהלימוד מהפסוק "ולא יעבור" הוא גם על מקרא מגילה וגם על הסעודה. הריטב"א התקשה לקבל שבמצב שי"ד באדר חל בשבת ידחו את הסעודה לט"ו באדר, כי "בדידיה נמי איכא 'ולא יעבור' לבני י"ד למקרא מגילה, והוא הדין לשמחה דהא איתקש". הריטב"א כתב עוד:

ויש מפרשים דכי כתיב בתוספתא "סעודת פורים מאחרין" לפי גמרא דילן לא שמאחרין אותה אחר זמנה, אלא שמאחרין אותה עד זמנה, וכענין שאמרו בגמרא (ה ע"א) שמחה לא נוהגת אלא בזמנה. וכלפי שאמר "מקדימין ליום הכניסה" אמר בזה "מאחרין". וזה מן הלשונות שבתלמוד שעניינם מתחלף.

⁹ הרב מאיר שמחה הכהן מדוינסק (משך חכמה, אסתר ט, לא) כתב: "יתכן כי אצל העמים מונין היום – יום ולילה. ואם כן היה הנס ביום י"ד ולילה שלאחריו, וכן למוקפים, וגזירת המן היה ביום י"ג ולילה שלאחריו. רק אצל דת ישראלי היום הולך אחרי הלילה. לכן שלח ספרים 'לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם' – של היהודים, שהיום הולך אחרי הלילה. ולכן אמר בירושלמי דסעודת פורים שחל בשבת מאחרין בליל ט"ז, שהמנוחה היה בו אז ולא שייך על זה 'לא יעבור' (פסוק כז) כמו דפרישית". על דבריו ראה: הרב יוסף כהן (בתוך: מקראי קדש, פורים, עמ' קעז-קעח).

הריטב"א ציין ש"לפי גמרא דילן" יש לפרש שהביטוי "מאחרין" הוא ביטוי הפוך למילה "מקדימין", אבל הכוונה היא עד זמנה ולא אחר כך, שהרי שמחה לא נוהגת אלא בזמנה. נראה שכוונת הריטב"א לומר ש"זמנה" של הסעודה הוא בי"ד או בט"ו באדר ולא לפני כן, ובוודאי לא אחרי כן. את סעודת פורים יש לסעוד בזמנה גם כשי"ד או ט"ו באדר חלים בשבת.

3. המאירי: כשי"ד וט"ו באדר חלים בשבת – מחלוקת אם הסעודה בשבת או ביום שישי

הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, ה'ע"א) כתב:

יש דברים שלא נתפרשו במשנה זו שהם בדין הקדמה ואיחור והם שנתבארו בתלמוד המערב... סעודת פורים התבאר שם גם כן שמאחרין ולא מקדימין. שאע"פ שהקדימו קריאת המגילה, אין שמחה בדין קדימה, ונח לנו שתתאחר. ונראה הטעם שהרי נאמר בפירוש "לעשות אותם ימי משתה ושמחה" – "אותם" ולא אחרים במקומם. נמצא שלא חלה זמן חובתה עדיין. ומאחר שלא חל זמן חובתה עדיין, מאחרין אותה. מוטב שתדחה לזמן שהגיע חיובה, משתעשה לזמן שלא הגיע חיובה עדיין.

המאירי הסביר את הבבלי על פי הירושלמי, ויש לדייק שבעצם המאירי מסביר כאן את התוספתא שצוינה לעיל. "מאחרין ולא מקדימין" נאמר גם בנוגע לסעודת פורים, אך הלכה זו לא נזכרה בבבלי. "ונראה הטעם... 'אותם' ולא אחרים במקומם" – זהו הסברו של המאירי לבבלי. אומנם גם הירושלמי דייק מפסוק זה, אך כדי להשיב על שאלה אחרת. דברי המאירי במשמעות "מאחרין ולא מקדימין" תואמים להסבר שכתב הריטב"א לעיל. הדגש הוא שלא מקדימים לסעוד סעודת פורים כי "מוטב שתדחה לזמן שהגיע חיובה", אך אין מצב שיסעוד סעודת פורים אחרי זמנה. אם י"ד באדר חל בשבת, יקראו מגילה ביום שישי י"ג באדר, ויסעודו סעודת פורים בשבת י"ד באדר. אם ט"ו באדר חל בשבת, יקראו מגילה ביום שישי י"ד באדר, ויסעודו סעודת פורים בשבת ט"ו באדר.¹⁰ המאירי המשיך:

ובתלמוד המערב שאלו: "ויעשה אותה בשבת?" והשיבו "לעשות אותם" כתיב, את ששמחתו תלויה בבית דין, יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים". ועוד שהרי משלוח מנות היה נדחה.

המאירי לא הסביר את תשובת הירושלמי מדוע קבעו שאין לסעוד סעודת פורים בשבת, וכתב משפט נוסף: "ועוד שהרי משלוח מנות היה נדחה". משפט זה לא מופיע בירושלמי, ואין התייחסות כלל בירושלמי בסוגיה זו של זמן סעודת פורים בשבת בהקשר של משלוח מנות.

אפשר להסביר את פרשנות המאירי לירושלמי באופן הבא: כאמור לעיל, המאירי הסביר את הבבלי על פי המשפט שמופיע בירושלמי, שמקורו בתוספתא: "סעודת פורים מאחרין ולא מקדימין". לדברי המאירי אין מצב שסעודת פורים תהיה לאחר זמנה, ועל כן כשי"ד או ט"ו באדר חלים בשבת, מקדימים את מקרא המגילה, אך סועדים את הסעודה בשבת. על כך שאל רבי זעירא את רבי אבהו: "ויעשה אותה בשבת?" – האומנם סועדים את סעודת פורים בשבת? והתשובה היא שאכן כן: "לעשות אותם ימי שמחה" זו שמחה שבית דין קבעו ויש לקיימה בשבת. אומנם שמחת שבת קבועה היא בידי שמים, אך אלו הן שתי שמחות שונות. המאירי הוסיף עוד שלו היו מאחרים את סעודת פורים ליום ראשון, היה לדבר השלכה נוספת: "ועוד, שהרי משלוח מנות היה נדחה". גם את משלוח המנות היה צריך לדחות ליום ראשון, כי משלוח מנות הוא ביום שבו סועדים סעודת פורים, שהרי המנות הללו צריכות להתאים לצורכי הסעודה.¹¹

¹⁰ הסבר זה לדברי המאירי אינו כמו הסברו של הרב משה הרשלר, מהדיר בית הבחירה (ה'ע"א, הע' 233), שכתב שדברי המאירי הם: "כשיטת הר"ן [בדברי הר"ן נעיינו לקמן]. מיהו שם כתב באופן אחר קצת". לדברינו, דברי המאירי שונה לגמרי מדברי הר"ן, מה גם שהר"ן הסביר את הירושלמי, ואילו המאירי הסביר כאן את הבבלי על פי הירושלמי אך לא את הירושלמי עצמו.

¹¹ גם הסבר זה לדברי המאירי אינו כמו הסברו של הרב משה הרשלר (לעיל הע' 10, שם הע' 235), שפירש את דברי המאירי כך: "ונראה דכונת רבינו דכיון דמשלוח מנות הוי בכלל משתה ושמחה, ואם נעשה הסעודה בשבת נצטרך לחייב גם במשלוח מנות, וזה אי אפשר משום איסור הוצאה וכד' כדאמרין לעיל (ד' ע"ב) דמעוות אביונים אי אפשר בשבת ועל כן ידחה". אך כוונת דבריו של המאירי היא בדיוק להפך. המאירי הצביע על כך שלו היו מאחרים את הסעודה אחרי שבת, אזי גם משלוח המנות היה נדחה. בנוגע לכך שצריך לאפשר להשתמש במשלוח המנות לצורכי

המאירי המשיך וכתב עוד:

ומ"מ יש מפרשים שמאחר שמקדימין בקריאת המגלה כמו שביארנו, אף הם מקדימין בשמחה. ולא נאמר (ה ע"א) "אין שמחה אלא בזמנה" אלא בהקדמת כפרים. ויש שחולקים בה בעיירות, אבל מודים בה בכרכים הואיל והקדמתם ל"ד הוא זמן לרוב העולם, ואיחורם עד למחר עבר זמנה לכל העולם, וכן נראה ברור.

נראה שבפסקה זו חזר המאירי לפרש את דברי הבבלי, שם לא נאמר באופן ברור מתי יש לאכול סעודת פורים כשי"ד או ט"ו באדר חלים בשבת. המאירי ציין שיש שסברו שבני עיירות וכרכים שמקדימים לקרוא מגילה ביום שישי, סועדים באותו יום סעודת פורים. רק לבני הכפרים שמקדימים לקרוא בימים י"א-י"ג באדר נאמר שהסעודה חייבת להיות בזמנה, ב"ד או בט"ו באדר. המאירי ציין שיש חולקים על כך, ולדבריהם רק אם בני כרכים הקדימו וקראו מגילה ביום שישי י"ד באדר, עליהם לסעוד ביום שישי, כי זה זמן פורים לרוב העולם, ובשנה כזו "לא יעבור" הוא כבר בט"ו באדר, כי בשום מקום לא יקראו מגילה בשבת. המאירי סיים: "וכן נראה ברור". לא נהיר מה כוונתו, אם המאירי עצמו סבר כמו דעה זו, או שהוא רק ציין שהסברה של אותם חולקים היא ברורה.

4. הרב אהרון הכהן מלוניל: אין סועדים סעודת פורים בשבת

הרב אהרון הכהן מלוניל (אורחות חיים א, הלכות מגלה ופורים אות לו; כל בו סי' מה) כתב:

וסעודת פורים שחלה להיות בשבת מאחרין אותה ואין מקדימין אותה. והטעם שאין עושין אותה בשבת [א] משום דלא מצו לקיומי "ומשלוח מנות איש לרעהו". [ב] ובירושלמי נותן טעם דכתיב "לעשות אותם ימי משתה ושמחה". מי ששמחתו תלויה בבית דין, יצא שבת ששמחתו תלויה בידי שמים", כלומר דמוקדש וקאי מששת ימי בראשית.¹²

לפי האורחות חיים אין סועדים סעודת פורים בשבת, ושני נימוקים לכך: [א] משלוח מנות צריך להיות ביום שסועדים בו סעודת פורים, ואי אפשר לשלוח מנות בשבת. [ב] לפי הירושלמי יש להפריד בין סעודת פורים לסעודת שבת.

האורחות חיים לא כתב במפורש שאם פורים יוצא בשבת יש לדחות את סעודת פורים ליום ראשון. היה אפשר להסביר את דבריו כדברי אותם מפרשים שציין המאירי. אם י"ד באדר חל בשבת, ידחו את הסעודה ליום ראשון ט"ו באדר, ועל מצב זה נאמר "מאחרין ולא מקדימין". אם ט"ו באדר חל בשבת, יסעדו סעודת פורים ביום שישי י"ד באדר. מצב כזה לא נחשב הקדמה, כי סועדים את סעודת פורים ביום י"ד באדר שהוא במסגרת זמן פורים גם כן, ובוודאי לרוב העולם. הכוונה ב"אין מקדימין" היא שאין להקדים לפני י"ד באדר.

5. ר"ן: כשי"ד וט"ו באדר חלים בשבת, סועדים סעודת פורים ביום ראשון

רבנו ניסים (ר"ן, ג ע"א-ע"ב) ציין את דברי הירושלמי שנזכרו לעיל, ופירש את דבריו כך:

ונראה לפי זה שכשחל י"ד להיות בערב שבת שעירות גדולות ומוקפין חומה קורין בו ביום, שאין מוקפין חומה עושין סעודה עד אחד בשבת.

וכן נמי כשחל י"ד להיות בשבת לדידהו דמקלע שעירות גדולות מקדימין ליום הכניסה, שאין בני עיירות גדולות עושין סעודת פורים עד אחד בשבת שהוא זמן של מוקפין חומה.

הסעודה, אם כי אין זה טעם המצווה של משלוח מנות, ראה בהרחבה בשיעור טו: משלוח מנות. בנוגע לזמן משלוח מנות כשי"ד באדר או ט"ו באדר חלים בשבת, ראה בשיעור שם (הערה 14).

¹² הרב דוד בן לוי (ספר המכתם, ה ע"א) כתב גם כן: "סעודת פורים מקדימין ולא מאחרין [כך מופיע שם, אך צ"ל: 'מאחרין ולא מקדימין'], פירש אבל בשבת אין עושים אותה. יש שאמרו משום דלא מצי מקיים משלוח מנות איש לרעהו".

בהמשך דבריו שם כתב: "אבל ארבעה עשר בשבת לדידן לא מקלע כדגרסין בירושלמי (א, ב)". עוד כתב שהלימוד מהפסוק "ולא יעבור" מתייחס אך ורק למקרא המגילה ולא לשמחה שהיא הסעודה. אשר על כן את הסעודה יש לדחות "עד אחד בשבת".

גם הרב אברהם בן יצחק (ספר האשכול, ב, הל' חנוכה ופורים אות ח, עמ' 29) הסביר את הירושלמי כמו הר"ן, ולפיו הסעודה שאוכלים ביום ראשון היא תשלומין, כי אי אפשר לאוכלה בשבת, ועל כן לא עוברים על "ולא יעבור".

ג. מחלוקת הרב יוסף קארו והרב לוי בן חביב: מתי זמן סעודת פורים כשט"ו באדר חל בשבת

הרב יוסף קארו (בית יוסף, אורח חיים סי' תרפח, ו; שולחן ערוך שם ו) פסק כמו הר"ן:

יום ט"ו שחל להיות בשבת אין קורין המגילה בשבת, אלא מקדימים לקרותה בערב שבת... ואין עושים סעודת פורים עד יום אחד בשבת.

הרב יוסף קארו לא הזכיר את האפשרות ש"ד באדר חל בשבת, כי כאמור על פי הלוח שבידינו י"ד באדר לא חל אף פעם בשבת. כשט"ו באדר חל בשבת, בערים מוקפות חומה קוראים מגילה ביום שישי י"ד באדר, כמו ערים פרוזות, וסועדים סעודת פורים ביום ראשון ט"ז באדר. כך התקבל להלכה אצל הפוסקים, וכך נוהגים.¹³ בזמנו של הרב יוסף קארו, שהתגורר בצפת, התגורר בירושלים הרב לוי בן חביב, הרלב"ח.¹⁴ הרלב"ח (שו"ת מהרלב"ח סי' לב) כתב שברור לכל שירושלים היא עיר מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, וכשט"ו באדר חל ביום חול כל המצוות מתקיימות ביום זה, אך כשט"ו באדר חל בשבת:

נפל הספק בינינו בקצת חיוב דיני הפורים, מתי נקיים אותם? שעם היות בא מפורש בספרי הפוסקים מתי היו, הקצתם בקצתם לא כתבו דבר, והוצרכנו לשאת ולתת בהם. ואחר המשא ומתן עלתה הסכמות רוב חכמי העיר הזאת תוב"ב לדעתי הקצרה, והיא כפי מה שאומר. וראשונה אזכיר חיוב מצות פורים בכמה דברים הוא ואומר כי הם ששה. ג' תלויים בדבור וג' במעשה. הג' התלויים בדבור הם: [א] מקרא מגילה, [ב] והקריאה בתורה וההפטרה [ג] ולומר על הנסים בתפלה וברכת המזון. הג' התלויים במעשה הם: [ד] הסעודה

[ה] ומשלוח מנות איש לרעהו [ו] ומתנות לאביונים.

הרלב"ח פירט את ההלכות הקשורות למצוות פורים התלויות בדיבור שיש לקיים בירושלים המוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כשט"ו באדר חל בשבת.¹⁵ בנוגע לסעודת פורים הוא הרחיב מאד. להלן נצטט את דבריו, ונוסיף ונעיר עליהם:

בדין הסעודה יש ספק. כי כפי הנראה מהירושלמי (א, ד) מאחרים אותה ליום ראשון. וכיון שהביאו הר"ף ז"ל (ג ע"א-ע"ב בדפי הר"ף), נראה דראוי לעשות כן. גם בספר כל בו (סי' מה) כן כתב בפירוש, והעתיקו

¹³ מבין האחרונים הנוספים שפסקו כך: נושאי כליו של השו"ע; הרב יחזקאל לנדא (שו"ת נודע ביהודה קמא, אורח חיים סי' מב); הרב שלמה קלוגר (שו"ת האלף לך שלמה, אורח חיים סי' שפה) דן בדבר וכתב בסוף דבריו: "וכשאני לעצמי היה נראה לי טעם אחר דאין לעשותו בשבת. כיון דסעודת פורים בעינן דחייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ובשבת בעינן זכור את יום השבת לקדשו ולא ישכחנו מלבד"; הרב שאול אלישר (שו"ת שמחה לאיש, אורח חיים סי' ה); הרב אברהם ישעיהו קרליץ (חזון איש, אורח חיים סי' קנה, א); הרב יצחק וייס (שו"ת מנחת יצחק, א סי' לט); הרב עובדיה יוסף (שו"ת יחיה דעת, ד סי' מ; חזון עובדיה – פורים, עמ' רכ-רכה); הרב יצחק יוסף (ילקוט יוסף - פורים [מהד' תש"פ] עמ' תיט-תכג); ועוד רבים.

¹⁴ הרב דוד בן זמרה (שו"ת הרדב"ז א, סי' תקח; ו, סי' ב' אלפים קה) פסק שסעודת פורים היא ביום ראשון, ט"ז באדר. הרדב"ז התגורר בירושלים ואחר כך בצפת, באותה התקופה שהרב יוסף קארו והרב לוי בן חביב חיו בה.

¹⁵ מסורת חזקה על היותה של ירושלים עיר מוקפת חומה מימות יהושע בן נון ראה בספרי: מגילה במוקפות חומה, עמ' 31-25.

מספר אורחות חיים (א), הלכות מגלה ופורים (לו). ושמענו שגדולי החכמים הנמצאים בעיר הקדושה הזאת, עתה מקרוב חלקם בחיים, כן הנהיגו. האמת שהדבר הזה קשה מאד לשכל לקבלו.

הרלב"ח כתב על האמור בירושלמי ש"כפי הנראה... מאחרים אותה ליום ראשון" כי בירושלמי עצמו לא כתוב כן במפורש. הר"ף אכן ציין את דברי הירושלמי הללו, אך כאמור הר"ף לא פירש מה כוונת הירושלמי. כך גם בנוגע לדברי האורחות חיים, אולם ברור שעל פי האורחות חיים אין סועדים סעודת פורים בשבת. הרלב"ח ציין שכן נהגו בירושלים, אך הוא מתקשה לקבל את ההנהגה הזו. הרלב"ח טען שאת סעודת פורים יש לסעוד בשבת על בסיס הנימוקים הבאים:

(א) שכיון שחיוב הסעודה בפורים אנו לומדין ממה שאמר הכתוב "שמחה ומשתה" (אסתר ט, יט) ועיקר הפסוק בא לומר שאסורים בהספד ותענית, וביום ראשון מותר בתענית לבני עיירות לפחות, ויש לנו לאסור של זה בזה (ה ע"ב). איך יעשו בני ט"ו הסעודה, ביום שיכולים להתענות בו בני י"ד?

הטענה הראשונה היא שלא ייתכן שיום ט"ו באדר יהיה יום משתה ושמחה בירושלים ובכל הערים המוקפות, ואילו בערים פרוזות יהיה זה יום שמותר בהספד ותענית.

(ב) והנני מודה שטעות גדולה היא אלי לחלוק על זה מכח השכל, כיון שבירושלמי נאמר. ועם כל זה לענין מעשה אומר שכיון שהרמב"ם ז"ל אין כן דעתו בודאי כמבואר בהלכות, שלא כתב שינוי כלל בענין הסעודה כשחל ט"ו בשבת לא להקדים ולא לאחר כמו שכתב בענין קריאת המגילה (הל' מגילה א, יג-יד), והוא הרב בזה המלכות, יש לנו לעשות מעשה על פיו.¹⁶

כאמור לעיל הרמב"ם לא כתב דבר בנוגע לזמן הסעודה כשי"ד או ט"ו באדר חלים בשבת, בעוד שהוא כתב דברים ברורים בנוגע לזמן מקרא מגילה כשי"ד או ט"ו באדר חלים בשבת. משמע שהרמב"ם לא סבר כי בירושלמי, אם כי כאמור בירושלמי לא כתוב במפורש שדוחים את הסעודה לאחר השבת. עוד כתב הרלב"ח שהפסיקה בארץ ישראל היא על פי הרמב"ם, ועל כן יש לפסוק להלכה כדבריו שסועדים סעודת פורים בזמנה.¹⁷

(ג) גם הרא"ה ז"ל פירש הירושלמי באופן לא ימשך הדין הנזכר, ועם היות שאינו סובל פירושו הירושלמי, לפחות אין ראיה מהר"ף ז"ל שהביא הירושלמי לפסוק שמאחרים הסעודה ביום ראשון.

דברי הרא"ה נזכרו בדברי רבנו ניסים (ר"ן, ג ע"א בדפי הר"ף) שפירש את הירושלמי: "וכן סעודת פורים מאחרין אחר קריאת מגילה לבני כפרים, ולא מקדימין קודם קריאת מגילה דשמחת פורים דינה שלא תהא אלא בזמנה". הר"ן כתב על דבריו שאי אפשר לפרש ככה את הירושלמי, אבל לפחות אפשר ללמוד מכך שאין הכרח להסביר שהר"ף סבר שיש לאחר את הסעודה ליום ראשון. כאמור לעיל, הר"ף עצמו לא כתב דבר מפורש בעניין.

(ד) ונראה שטעמם ז"ל שהתלמוד שלנו חולק על הירושלמי כיון שאמרו סתם (ה ע"א) "אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה". מלבד אותם הקושיות שהקשה הר"ן (ג ע"א-ע"ב מדפי הר"ף) כנגד אותו הירושלמי מתלמוד שלנו, ועם היות שהוא טרח להשיבה, עם כל זה בעיני כל הראשונים והרמב"ם ז"ל עמהם, נראה שהתלמוד שלנו חולק על אותו הירושלמי, ואין לעשות כמותו.

לדבריו, הרמב"ם והרא"ה התבססו על הבבלי, שם לא נזכר שיש לדחות את הסעודה ליום ראשון, והניחו שהבבלי חלק על הירושלמי. כאמור לעיל, הר"ן הקשה על הירושלמי שהרי אם סועדים סעודת פורים בט"ז באדר

¹⁶ בשני מקומות נוספים כתב הרב לוי בן חביב (שו"ת מהרלב"ח סי' צה, וסי' קכד) שהרמב"ם הוא "הרב בזה המלכות...". נראה שעד אז, טרם פרסומו של ספר השולחן ערוך, היו נוהגים בארץ ישראל על פי פסקיו של הרמב"ם.

¹⁷ כאמור לעיל הרב יוסף קאפח כתב שלדעת הרמב"ם, למעט מקרא מגילה שקוראים ביום שישי, יש לקיים את כל מצוות הפורים בשבת, ט"ו באדר. הוא תמה על הרלב"ח שכתב שיש לתת מתנות לאביונים ביום שישי. לפיו, מתנות לאביונים אפשר לתת גם בשבת באוכל או תבשיל, אין חובה לתת כסף.

עוברים על "ולא יעבור", והשיב שרק בנוגע למגילה נאמר "ולא יעבור", אך לא בנוגע לסעודת פורים. ובכל זאת, יש ראשונים – והרמב"ם בראשם – שסברו שהתלמוד הבבלי חולק, והפסוק "ולא יעבור" נוגע לכל מצוות הפורים.

(ה) גם מצאנו תשובה אחת לרבני צרפת ז"ל וזה לשונה:¹⁸

שאלה: ארבעה עשר שחל להיות בשבת דחין מקרא מגילה משום דרבה (ד ע"ב). נהי דמכל מקום דחין משום דרבה, משתה נעביד ביומיה כדאמרין (ה ע"א): "אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה"?

הרלב"ח האריך בתחילת התשובה שעל פי לוח השנה שבידינו, לעולם אין מצב ש"ד באדר יחול בשבת, אך לו היה מצב כזה:

היו מקדימין כפרים ועיירות ליום הכניסה, ולעולם אימא לך השמחה עצמה היו עושים בשבת. וגם חמשה עשר דמוקפים דמקלע בשבת, שנינו כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות ומוקפות חומה בערב שבת, ולעולם אימא לך לשמחת מוקפים בשבת עבדי לה.

לפי תשובה זו, את הסעודה סועדים בשבת, כשם שהיו סועדים בכפרים ובעיירות אילו י"ד היה נופל בשבת.

(ו) גם החכם השלם כהר"ר ישראל אשכנזי מצא ראייה בתלמודינו דאין מאחרין השמחה ליום ראשון. ממאי דחלקו רב ושמואל בפרק בני העיר (ל ע"א) על פורים שחל להיות בערב שבת. רב אמר: מקדימין כי הכי דלא תקדום עשייה לזכירה, ושמואל אמר: מאחרים כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמסר, עשייה וזכירה בהדי הדדי קאתיין.

הרי אמרו בכאן בפירוש דעבדי מוקפין בחמסר. ואם הסעודה אינן עושים בט"ו, מאי קעבדי? הרי מקרא מגילה ומתנות עבדי ב"ד, מלבד שסתם עשייה בפורים הוא על המשתה. וכן אמרו בריש המסכתא (ב ע"ב): "אשכחן עשייה, זכירה מנא לך".¹⁹

הגמרא דנה שם בשאלה מתי לקרוא פרשת זכור כש"ד באדר חל ביום שישי. לפי רב קוראים בשבת שלפני פורים כדי להקדים זכירה לעשייה, ואילו לפי שמואל מאחרים וקוראים בשבת ט"ו באדר "כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמסר". מה "עבדי בחמסר" בערים מוקפות חומה כשיום זה חל בשבת? הרלב"ח מנה לעיל שלוש פעולות מעשיות שעושים בפורים: סעודה, משלוח מנות ומתנות לאביונים. מתנות לאביונים נותנים ביום שישי י"ד באדר, היום שקוראים בו את המגילה, ומכאן שהסעודה היא הפעולה שעושים בני הכרכים בט"ו באדר שחל בשבת.

הרלב"ח סיים את דבריו: "מכל הלין עבדנו עובדה מהסעודה בשבת".²⁰

¹⁸ תשובה זו מופיעה בספר: ספרן של ראשונים, בשם הראב"י (אות לו). הראב"י הוא הרב אברהם בן יצחק, מחבר ספר האשכול, ודבריו כאן סותרים את דבריו במקום אחר (ספר האשכול, ב, הל' חנוכה ופורים אות ח, עמ' 29), שם פסק שסועדים סעודת פורים ביום ראשון. על סתירה זו העיר הרב עובדיה יוסף (חזון עובדיה, פורים, עמ' רכא).

¹⁹ הרב נתנאל וייל (קרוב נתנאל, רא"ש מגילה א, ז אות ד) האריך לדון בדברי הרלב"ח הללו בנוגע לעשייה בשבת, והוכיח שמביאים זה לזה משלוח מנות בשבת, "וזהו גם כן עשיה מקרי, להכי שפיר אמר דלא הוי זכירה קודם עשייתן. על כן אין לזוז מפסק שולחן ערוך ולעשות סעודת פורים אחר שבת". הרב יואב וינגרטן (שו"ת חלקת יואב מהדורא תניינא בדין פורים שחל להיות בשבת [לאחר סי' כ]) הוכיח ששיטת הבבלי היא בניגוד לירושלמי, "ושיטת הרלב"ח מוכרחת".

²⁰ בשנה שבה ט"ו באדר חל בשבת גם ה' באייר חל בשבת. הרב שלמה גורן ("יום העצמאות ויום ירושלים שחלים להיות בשבת", תורת השבת והמועד, עמ' 432–446) למד מפורים משולש על אופן קיום הלכות יום העצמאות (שם עמ' 440): "ומסתבר שכך צריך לנהוג גם ביחס ליום העצמאות שחל להיות בשבת, שכל גינוני החג שאינם כרוכים עם חילול שבת כגון קריאת ההלל, ברכת שהחיינו והתפילות המיוחדות, יונהגו ביום השבת ורק הסעודה החגיגית תדחה ליום א'. לדעת הירושלמי... ולדעת הראשונים המובאים בר"ן, או שאפשר להקדימה או לקובעה גם כן ביום השבת כשיטת הרלב"ח. ויש לברר שיטת הרמב"ם בזה שכנראה אינו פוסק כירושלמי. ואיך שיהיה לדעת הראשונים החולקים על הירושלמי, יש לכאורה לנהוג כל מנהגי יום העצמאות ביום השבת עצמו וגם לדעת הירושלמי, פרט לסעודה".

דברי הרלב"ח לא התקבלו להלכה, אך יש פוסקים שכתבו שסעודת פורים היא ביום ראשון, אך גם בשבת יש לאכול ולשתות יותר, לשם מצוות פורים.²¹

הלכה למעשה נוהגים כדברי השולחן ערוך שנזכרו לעיל: סועדים סעודת פורים ביום ראשון ט"ז באדר.²²

ד. ירושלמי: סעודת פורים בי"ד ובט"ו באדר

כאמור לעיל, בירושלמי (א, ד) לא כתוב במפורש שסעודת פורים נדחית ליום ראשון. להלן נציע לפרש את דברי הירושלמי הללו על בסיס מקור אחר בירושלמי (א, א):

תני בשם רבי נתן: כל החדש כשר לקריאת המגילה. מה טעמא? "והחדש אשר נהפך להם מיגון לשמחה"

(אסתר ט, כב). אמר רבי חלבו: ובלבד עד חמשה עשר...

הדא דאת אמר לקריאת המגילה, אבל לעשות סעודה אינן עושין אלא בארבעה עשר ובחמשה עשר.

להלן מדברי כמה פוסקים שכתבו בעניין זה: הרב חזקיה די סילוה התגורר בירושלים, ובדבריו (פרי חדש, אורח חיים סי' תרפח, ו) הוא דן בדברי הרלב"ח. לפיו יש לסעוד סעודת פורים בט"ז באדר כתשלומין. לאחר דיון, הוא כתב: "יש להחמיר ולעשותה בט"ו ובט"ז, וכך אנו נוהגין". הרב יעקב חיים סופר (כף החיים, אורח חיים סי' תרפח ס"ק מה) ציין באריכות את הדעות השונות, וכתב שכדי להשוות את התלמודים ושלא תהיה מחלוקת, יש להוסיף בשבת וביום ראשון "איזה דבר בסעודה וישתה איזה כוסות יין או שכר ויתכוין לשם מצוה. ומשום דאיכא פלוגתא בזה, יש לומר בכל יום קודם סעודה... הריני בא לקיים מצוות סעודת פורים אם אני חייב היום. לשם יחוד קודשא...". הרב יחיאל מיכל טוקצ'נסקי (עיר הקדש והמקדש, ג, כו סע' ב, אות ג) כתב שהרב שמואל סלנט, שהיה רבה של ירושלים, היה עושה סעודת פורים בשבת וביום ראשון. הוא עצמו כתב שבשבת יש להרבות בסעודה ובמשתה. הרב משה שטרנבוך (מועדים וזמנים השלם, ב, סי' קפט) דן בסוגיה ובמקורות שצינו לעיל, ופסק שכשט"ו באדר חל בשבת, יש לאכול סעודת פורים ביום שישי י"ד באדר. דברי הירושלמי שעושים סעודה היא "לזכר בעלמא הוסיפו סעודה, אבל עיקר זמן סעודת פורים בזמנה דהיינו בי"ד". לדבריו, "ראוי לאכול סעודה נאה לכבוד פורים בערב שבת, בשבת וביום א', אבל השכרות אין לקיים אלא ביום א'". במקום אחר כתב הרב משה שטרנבוך (שו"ת תשובות והנהגות, ב, סי' שמה) שבשבת יש לקום מוקדם, ולאחר התפילה לאכול סעודה אך למעט בבשר ודגים, אחר כך להתפלל מנחה, "ואחר כך לעשות סעודה גדולה עם בשר ויין שיאכלם לפני השקיעה שאז זה כבר בין השמשות לפי חלק מהפוסקים וממשיך לערב... ובזה יצאנו מידי המבוכה שעושה סעודה מיוחדת לשבת וסעודה נפרדת לפורים". יש להעיר שאלו הן חומרות גדולות, לעשות שלוש פעמים סעודת פורים בשלושה ימים, ולפצל את סעודת השבת. זמן סעודת פורים המוצע הוא זמן סעודה שלישית, ושוב לא יהיה ניכר שעושה כן לשם שמחת פורים. הרב משה שטרנבוך ("דיני ומנהגי פורים משולש וערב פסח שחל בשבת", עמ' ד-ה) חזר בו מדבריו אלו. ראה גם: הרב שלמה זלמן אויערבך (הליכות שלמה, מועדי השנה תשרי – אדר, כא, ו והערה ז); הרב שריה דבליצקי (פורים משולש, מהד' תשפ"א, עמ' קכ-קכג, קנט-קסב). הרב עובדיה יוסף (חזון עובדיה – פורים, עמ' רכ-רכה) כתב שיש לעשות את הסעודה ביום ראשון, ולהוסיף מנה מיוחדת גם לסעודת שבת, וציין מקורות רבים בעניין זה. ראה גם: הרב יצחק יוסף (ילקוט יוסף – פורים [מהד' תש"פ], עמ' תיט-תכג). בנוגע לפסיקותיו של הרב מרדכי אליהו בעניין זה ובכל הלכות פורים משולש, ראה: הרב אביחי יצחקי ("פורים משולש – עיון בפסקי הרב", בדרכו, ד, עמ' 173-202).

בנוגע לאמירת תחנון ביום ראשון ט"ז באדר, בשם הרב שלמה זלמן אויערבך (הליכות שלמה שם, כב, ח) נכתב שנהוג שלא לומר תחנון בט"ז באדר בערים פרוזות. כך כתב גם הרב שריה דבליצקי (פורים משולש, שם, עמ' קפא). מדברי הרב מאיר שמחה מדינסק (חידושי ר' מאיר שמחה, ה ע"ב) משמע שבערים פרוזות מותר להספיד בט"ז באדר.

הרב אברהם גומבינר (מגן אברהם, אורח חיים סי' תרפח ס"ק י) כתב: "דראיות דרלב"ח אינן מוכרחות וגם אין בנו כח לחלוק על הירושלמי". הרב שמואל קלן (מחצית השקל שם ס"ק י) כתב: "ומה שכתב מגן אברהם לעיל דאין ראיית מהרלב"ח מוכרחת, אפשר רצה לומר דאע"ג דהסעודה היא ביום א', מכל מקום כיון דאינה אלא לתשלומין ליום השבת, מיקרי בהדי קאתי". הרא"ה קוק (גנזי הראיה, עמ' 17-19; טוב רואי, מגילה, עמ' רמב-רמה) כתב גם כן שהסעודה היא תשלומין [מכתב זה נשלח לרב אליהו דוד רבינוביץ' תאומים, האדר"ת, בשנת תרמ"ה, בהיות הרא"ה קוק בן עשרים]. הוא כתב שם לאדר"ת בדברי הפתיחה: "כבוד אדוני, נזרי ופארי, הודי והדרי, מעוז ומגדול, בישראל שמו גדול, מר המיועד להיות חותני". הרב משה צבי נריה (טל רא"ה, עמ' סד) כתב שהרא"ה קוק שיגר מכתב להוריו ובו הוא כתב להם גם כן בנוגע לזמן הסעודה כשט"ו באדר חל בשבת, וסיפר להם שהוא התכתב בענין עם האדר"ת חותנו לעתיד. עוד על המכתב להוריו: הרב שלמה אבינר (פסקי מרן – אורח חיים, עמ' 293). כאמור, הסבר זה, שהסעודה היא תשלומים, מופיע כבר בספר האשכול. האדר"ת (דברי הפורים, קובץ מקבציאל, ל, עמ' קיג) הסתפק בנוגע לגר שהתגייר ביום ראשון ט"ז באדר, והוא נמצא בעיר מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אם יהיה חייב בסעודת פורים. ההתלבטות היא אם זמן הסעודה הוא ביום ראשון לכתחילה ואז יהיה חייב, ואם זמנה בשבת, ויום ראשון הוא רק תשלומים, הגר יהיה פטור כי בעת חיובה הוא היה גוי.

ואין מחלקין לעניים אלא בארבעה עשר ובחמשה עשר, אין עיניהם של עניים תלויות אלא בארבעה עשר ובחמשה עשר.

ויהיו אלו לקריאה ואלו לסעודה? רבי חלבו רבי חונה בשם רב: "והימים האלה נזכרים ונעשים" "נזכרים" בקריאה, "ונעשים" בסעודה.

על פי הירושלמי רק את מקרא מגילה אפשר להקדים לימים שהם לפני י"ד וט"ו באדר. סעודת פורים ומתנות לאביונים מקיימים רק ב"ד או בט"ו באדר. שאלו בירושלמי: "ויהיו אלו לקריאה ואלו לסעודה?" יהיו י"ד וט"ו באדר ימים למקרא מגילה, והזמנים הנוספים י"א–י"ג באדר יהיו לסעודה או להפך? רבי חלבו ורבי חונה אמרו בשם רב שבפסוק נאמר "והימים האלה נזכרים ונעשים". הימים הללו – י"ד או ט"ו באדר "נזכרים" בקריאה, 'ונעשים' בסעודה". לא קבעו ימים שקוראים בהם מגילה, וימים אחרים שסועדים בהם את סעודת פורים. מדברי הירושלמי הללו יש ללמוד שמסגרת הזמן של סעודת פורים היא י"ד וט"ו באדר. לא מקדימים לסעודת פורים לפני התאריכים הללו, ואם דוחים אזי רק מ"ד באדר לט"ו באדר, אך לא מעבר לזה. אפשר לדחות או להקדים במסגרת שני הימים הללו בלבד.²³ מדברי הירושלמי (א, א): "רבי זעירה בעא קומי רבי אבהו: ויעשו אותן שבת?", יש ללמוד שלא סועדים סעודת פורים בשבת. אם כן, איך ישולבו שני הלימודים הללו שנזכרו בירושלמי?

[א] כשט"ו באדר חל בשבת, מקדימים וסועדים סעודת פורים ביום שישי י"ד באדר, ואין זה סותר את האמירה ש"לא מקדימין" כי תאריך זה הוא במסגרת הזמן של סעודת פורים, כנאמר לעיל. מה שנאמר "אין מקדימין" הכוונה היא שאין מקדימים את הסעודה לפני י"ד באדר, מה שכן עושים בנוגע למקרא מגילה. פרשנות זו לדברי הירושלמי תואמת לסוף דברי המאירי (בית הבחירה, ה ע"א), שהסביר את הבבלי וכתב בשם יש מפרשים:

יש מפרשים שמאחר שמקדימין בקריאת המגלה כמו שביארנו, אף הם מקדימין בשמחה. ולא נאמר (ה ע"א) "אין שמחה אלא בזמנה" אלא בהקדמת כפרים.²⁴

[ב] כשי"ד באדר חל בשבת, מאחרים הסעודה ליום ראשון ט"ו באדר. במצב זה בלבד "מאחרין ולא מקדימין". קוראים מגילה ביום שישי י"ג באדר, והיה מקום לומר שמקדימים את הסעודה גם כן ליום שישי יחד עם המגילה. אשר על כן נאמר ש"לא מקדימין" את הסעודה ליום שישי י"ג באדר, ו"מאחרין" את הסעודה ליום ראשון ט"ו באדר. תאריך זה הוא במסגרת הזמן של סעודת פורים כנאמר לעיל. לפי הסבר זה יוצא שהמושג "פורים משולש" הוא כשי"ד באדר חל בשבת, ולא כשט"ו באדר חל בשבת.

יש להוסיף עוד שרש"י (ה ע"א ד"ה באלו) הסביר את משנתנו: "באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין" – "בזמנים של מגילה אמרו מקדימין, אם חל ארבעה עשר בשבת". רש"י ציין רק את האפשרות ש"ד באדר חל בשבת. אפשר להסביר שרש"י רק כתב דוגמה, אך הוא התכוון גם למצב שט"ו באדר חל בשבת. כאמור לעיל (סעיף א), ראשונים אחרים כמו הרשב"א והריטב"א כתבו בבירור את שתי האפשרויות. בהנחה שרש"י הסביר ש"מקדימין ולא מאחרין" נוגע רק למקרא מגילה כשי"ד באדר חל בשבת, אזי גם "מאחרין ולא מקדימין" נוגע רק לסעודת

²³ הרב זרחיה הלוי (המאור הקטן, א ע"ב מדפי הרי"ף) כתב בשם רבנו אפרים שלא נותנים מעות לעניים בימי הכניסה, מחשש שהם ישתמשו בהם לצרכים אחרים ולא יישאר להם כסף לסעודת פורים שמתקיימת ב"ד או בט"ו באדר. האדר"ת ("דברי הפורים", קובץ מקבציאל, ל, עמ' קט–ק"ז) הקשה על דברי רבנו אפרים הללו, שאם כך מדוע מחלקים מתנות לאביונים ביום שישי י"ד באדר כשהסעודה היא ביום ראשון ט"ו באדר, הלא יש חשש שהעניים ישתמשו במעות הללו לצורכי שבת ולא יישאר להם לסעודת פורים? הוא הציע שלפי דעה זו סעודת פורים תהיה בשבת בסעודה שלישית ותימשך למוצאי שבת, וכך יצאו ידי חובת כל הדעות.

²⁴ מ"ר הרב אברהם אלקנה כהנא שפירא ("בענין פרזים ומוקפים", שו"ת מנחת אברהם, א, סי' ז, עמ' עד–עח) ציין את דברי רש"י (תענית יח ע"א ד"ה בני חמיסר) שכתב: "בני חמיסר – דהיינו כרכים המוקפין חומה מימות יהושע בן נון, וקא קרי בארביסר – כגון שהלך לכפר [הרש"ש (שם) תיקן: "כגון שהלך לעיר"] וקרא עמהן, דפרוז בן יומו נקרא פרוז, כדאמרין במגילה (יט, א)". הוא דן אם גם מרש"י אפשר ללמוד שאם בן כרך הקדים וקרא בעיר פרוזה ב"ד באדר, גם הסעודה היא ב"ד באדר.

פורים כשי"ד באדר שחל בשבת. במובן מסוים דברים אלו גם תואמים את דברי שמואל (ל ע"א) בנוגע לקריאת פרשת זכור כשי"ד באדר חל ביום שישי: "מאחרים כיון דאיכא מוקפין דעבדי בחמסר, עשייה וזכירה בהדי הדדי קאתיין". כך גם כשי"ד באדר חל בשבת, את הסעודה דוחים ליום ראשון ט"ו באדר.

הביטוי שבבבלי "אין שמחה אלא בזמנה" תואם לאמור בירושלמי: "לעשות סעודה אינן עושין אלא בארבעה עשר ובחמשה עשר". י"ד וט"ו באדר זה זמן השמחה – הסעודה בלבד, לא לפני ולא אחרי.

על פי הסברנו את הירושלמי, יש אחידות בביטויים שבמשנה ובתוספתא: "מקדימין... ולא מקדימין", וכן: "ולא מאחרין... מאחרין" בהקשר של הלכות פורים. המסגרת היא חמשת הימים שבין י"א באדר לט"ו באדר, כשהתאריך הקבוע שמציינים בו את פורים הוא י"ד או ט"ו באדר.

מקדימים: אפשר להקדים את מקרא המגילה, מט"ו באדר שחל בשבת ליום שישי י"ד באדר; מ"ד באדר שחל בשבת ליום שישי י"ג באדר; מ"ד וט"ו באדר שחלים בימים: ראשון, שלישי, רביעי, שישי ושבת, ל"א או ל"ב או י"ג באדר – לבני הכפרים שקוראים ביום שני או ביום חמישי שלפני פורים. אי אפשר להקדים לקרוא מגילה לפני י"א באדר.

לא מאחרים: אי אפשר לאחר את סעודת פורים אחרי ט"ו באדר. האפשרות היחידה היא לאחר את הסעודה מ"ד באדר לט"ו באדר, כשי"ד באדר חל בשבת.

ה. "מאחרין ולא מקדימין" – כשליוס שדחו אליו יש זיקה לאירוע

ההסבר שרק כשי"ד באדר חל בשבת דוחים את הסעודה ליום ראשון ט"ו באדר, כי גם יום זה הוא פורים, מתאים לכל האירועים הנוספים שנזכרו במשנתנו: זמן עצי כהנים ט' באב, חגיגה והקהל. המכנה המשותף הוא שגם למחרת, ביום ראשון, יש עדיין קשר וזיקה לאירוע, ואילו לפני השבת עדיין לא הגיע הזמן.

[א] **זמן עצי כהנים** – היו כמה משפחות שהיו מביאות עצים למערכת האש שעל המזבח בתשעה תאריכים קבועים במשך השנה (משנה, תענית כו ע"א): א' בניסן, כ' בתמוז, ה' באב, ז' באב, י' באב, ט"ו באב, כ' באב, כ' באלול, א' בטבת. המשפחות הללו קבעו לעצמן יום טוב בתאריכים האלו, והקריבו ביום זה קורבן נדבה שנקרא "קורבן העצים". קורבן נדבה אינו דוחה שבת, ועל כן היו מאחרים את הבאת העצים ליום ראשון. האפשרות לדחות ליום ראשון היא כי זו עדיין מסגרת הזמן של אותה משפחה שהביאה את העצים, כי מיום התאריך שלהם עד תאריך של המשפחה הבאה זה נחשב הזמן שלהם, שהרי אלמלי כן, יכלו להקדים ולהביא את העצים לפני שבת.²⁵

[ב] **ט' באב** – כשט' באב חל בשבת, הצום נדחה ליום ראשון. נראה שהסיבה היא שעיקר השריפה של בית המקדש היתה בי' באב. בסדר עולם רבה (פרק כז) נאמר:

מה תלמוד לומר: "בשבעה לחדש" (מלכים ב כה, ח), ומה תלמוד לומר: "בעשור לחדש" (ירמיהו נב, יב). ואם נאמר בעשור, למה נאמר בשבעה? אמור מעתה, בשבעה נכנסו גוים להיכל, ונטלו את הים ואת המכונות ואת העמודים, והיו מקרקרין בו שביעי שמיני ותשיעי עד שפנה היום, שנאמר "קדשו עליה מלחמה קומו ונעלה בצהרים אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב" (ירמיהו ו, ד). עם חשכה הציתו בו את האור, והיה נשרף בעשור לחדש.

על קביעת הצום בט' באב ולא בי' באב, נאמר בגמרא (תענית כט ע"א):

והיינו דאמר רבי יוחנן: אלמלי הייתי באותו הדור – לא קבעתיו אלא בעשירי, מפני שרובו של היכל בו נשרף. ורבנן? אתחלתא דפורענותא עדיפא.

²⁵ בגמרא (תענית יב ע"א) נאמר: "אמר רבי אליעזר ברבי צדוק: אני מבני בניו של סנאב בן בנימין, ופעם אחת חל תשעה באב להיות בשבת, ודחינוהו [את הצום] אחר השבת והתענינו בו ולא השלמנוהו, מפני שיום טוב שלנו הוא". י' באב הוא התאריך של משפחה זו, אך כיוון שבאותה שנה ט' באב חל בשבת, הצום נדחה ליום ראשון י' באב, וזה היום הטוב של משפחתם. הוא סיפר שהם התענו אך לא השלימו.

²⁶ על פי הסברו של הרב יהודה אריה ליב אלטר (שפת אמת, ה ע"א).

רבי יוחנן אמר שלו הוא היה בתקופת החורבן, הוא היה קובע את הצום לי' באב מפני שרובו של בית המקדש נשרף בי' באב. חכמים קבעו את הצום בכל זאת בט' באב, מאחר שלפיהם יש עדיפות לקבוע את הצום בתחילת הפורענות.²⁷ דעת חכמים זו מופיעה גם בירושלמי (תענית ד, ו; מגילה א, ד) בשמו של רבי ירמיה בשם רבי חייא בר בא, ומסופר שם על אמוראים אחרים שצמו יומיים או כמעט יומיים. מסופר על רבי יהודה הנשיא (ירושלמי שם; מגילה ה ע"ב) שהוא רצה לעקור את ט' באב. התוספות (מגילה שם ד"ה ובקש) הסבירו שרבי לא רצה לבטל את הצום לגמרי, אלא שרבי רצה לעקור מט' באב ולקבוע את הצום בי' באב כפי שאמר אחריו רבי יוחנן (תענית כט ע"ב), וחכמים לא הסכימו איתו.²⁸ דוחים את הצום לי' באב כי יום זה קשור ליום חורבן המקדש, ואדרבה, עיקר השריפה הייתה ביום זה. רבי יהודה הנשיא הוא זה שערך המשנה, והוא זה שכתב שאם ט' באב חל בשבת דוחים את הצום ליום ראשון, ולפיו לכתחילה היה צריך לקבוע את הצום בי' באב.²⁹ על פי הסבר זה יובנו דברי הגמרא (ה ע"א) שהשיבה לשאלה מדוע לא מקדימים האירועים שנזכרו במשנה:

תשעה באב – אקדומי פורענות לא מקדמי. חגיגה והקהל – משום דאכתי לא מטא זמן חיוביהו.

מדוע בנוגע לט' באב לא אמרה הגמרא שלא מקדימים כי עדיין לא הגיע זמן החיוב, כמו שאמרה בנוגע לחגיגה והקהל? התשובה היא שבמדרש לעיל נזכר שהגויים נכנסו לבית המקדש כבר בז' באב, אזי היה ניתן לומר שהגיע זמן החיוב ויש מקום להקדים את הצום בז' באב או בח' באב. אשר על כן הגמרא נימקה שהסיבה היא שלא מקדימים פורענות.³⁰

[ג] חגיגה – מי שעולה לרגל בשלושת הרגלים חייב להביא קורבן חגיגה (חגיגה ז ע"ב). קורבן חגיגה הוא קורבן יחיד, ואין מקריבים בשבת, משום שרק קורבן ציבור קרב בשבת. דוחים את הקרבת הקורבן ליום ראשון, ולפי רש"י (ה ע"א ד"ה וחגיגה) הסיבה היא "שהרי יש לה תשלומין כל שבעה".

[ד] הקהל – במוצאי שנת שמיטה יש מצווה להיקהל במקדש אנשים נשים וטף, כדי לשמוע את קריאת התורה מפי המלך (סוטה מא ע"א–ע"ב). את המעמד היו מקיימים במוצאי יום טוב הראשון של סוכות. אם יום טוב הראשון היה חל ביום שישי, היה צריך לקיים את המעמד בערב שבת שהוא מוצאי יום טוב, אך היו דוחים את המעמד למוצאי שבת. בירושלמי (א, ד) נאמר שיש שתי סיבות מדוע אין מקיימים המעמד בשבת: (1) מפני הבימה שהיו צריכים להכניס לעזרה לפני החג והיא מצמצמת את המקום. (2) מפני החצוצרה – היו מקבלים את העם באמצעות תקיעה בחצוצרות, ובשבת אין מריעים בחצוצרות.³¹ הסיבה שאפשר לדחות את המעמד למוצאי שבת היא מפני שזה עדיין חג הסוכות, ובתורה נאמר שיש לקיים את המעמד בחג סוכות (דברים לא, י).³²

סיכום

במשנה נאמר שכשי"ד או ט"ו באדר חלים בשבת מקדימים את קריאת המגילה ליום שישי, "מקדימין ולא מאחרין". לא קוראים מגילה לאחר ט"ז באדר, כי נאמר במגילה "ולא יעבור".

²⁷ הרב משה סופר (שו"ת חתם סופר, אורח חיים סי' לג) הסביר מדוע חכמים שבאותו הדור קבעו בכל זאת לצום בט' באב: "דאנן סבירא ליה דבאו בה פריצים נתחלל, נמצא מששלטו בו זרים בט' והציתו בו האש, מיד יצא לחולין, נמצא בעשירי נשרף בית חול, על כן לא קבעוהו בעשירי". במקום אחר (שם סי' קסב) כתב גם כן: "מכיון שהודלק ביום ט', מיד נתבטלה קדושתו, ואין מקום ליום עשירי".

²⁸ הרחבה בנוגע לתאריך שקבעו בו את הצום על חורבן המקדש, ראה בספרי: "התאריכים של הצום הרביעי, החמישי, השביעי והעשירי", באר יהודה – ראש השנה, עמ' 183–200.

²⁹ הרחבה בשיעור יג: רבי נטע בפורים, רחץ בי"ז תמוז, ובקש לעקור ט' באב.

³⁰ כך הסביר הרב אריה לייב (טורי אבן, מגילה ה ע"א).

³¹ הרחבה בנוגע למעמד הקהל בשבת ראה בספרי: "מתקנים שם תיקון גדול" – בשמחת בית השואבה ובהקהל", באר יהודה – סוכה, עמ' 471–487.

³² כאמור (לעיל הע' 6) בתוספתא נזכר גם שאם ראש חודש היה חל בשבת היו דוחים את הסעודה ליום ראשון. מדובר על סעודה שהיו עושים בעת שקידשו את החודש על פי הראייה. סעודה זו איננה חובה אלא מנהג, ולכן היה קל לדחותה למחרת.

בנוגע לסעודת פורים כתוב בתוספתא ש"מאחרין ולא מקדימין". בירושלמי שאל רבי זעירא את רבי אבהו, מדוע לא סועדים בשבת? ותשובתו היתה שיש להבחין בין השמחה של השבת לשמחה והמשתה של פורים. על פי הירושלמי ברור שלא סועדים בשבת, אך לא כתוב בירושלמי במפורש שאת הסעודה דוחים ליום ראשון. יש ראשונים שכתבו על כך שבבבלי אין התייחסות ברורה לשאלה מתי סועדים בשנה כזו, וכתבו פירושים אחרים, ולפיהם יש לסעוד סעודת פורים בשבת ט"ו באדר או אף ביום שישי י"ד באדר. גם הרמב"ם לא כתב הלכה ייחודית לשנה זו.

השולחן ערוך פסק כשיטת הר"ן וראשונים נוספים, שאת סעודת פורים סועדים ביום ראשון ט"ז באדר. הרב לוי בן חביב, שחי בירושלים באותו הזמן של הרב יוסף קארו, חלק עליו וכתב שיש לאכול את הסעודה בשבת. לדבריו לא זו עמדת הבבלי. הוא ביסס את דבריו על פרשנות הגמרא בבבלי ועל ראשונים אחרים, וכתב שכן הוא נהג למעשה. היו עוד פוסקים שכתבו כרלב"ח, אך בפועל המנהג המקובל הוא כדברי השולחן ערוך. על בסיס סוגיה נוספת בירושלמי, שנאמר בה שמסגרת הנזמן של סעודת פורים היא י"ד באדר וט"ו באדר, ואין סועדים סעודת פורים בשום מצב לפני או אחרי תאריכים אלו, טענו שאין הכרח לפרש את הירושלמי שב"מאחרין ולא מקדימין" הכוונה שמאחרים לסעוד הסעודה בט"ז באדר כשט"ו באדר חל בשבת. לדברינו, "מאחרין ולא מקדימין" נאמר רק על מצב ש"ד באדר חל בשבת. בשנה כזו מקדימים וקוראים את המגילה ביום שישי י"ג באדר. היה מקום לחשוב שגם את הסעודה יש להקדים ולסעוד אותה ביום שישי י"ג באדר, על כך נאמר "מאחרין ולא מקדימין" – מאחרים ליום ראשון ט"ו באדר, ואין להקדים את הסעודה ליום שישי י"ג באדר, כי יום זה אינו משני הימים שסועדים בהם סעודת פורים.

"מאחרין ולא מקדימין" את סעודת פורים ליום ט"ו באדר, כי יום זה גם נחשב פורים בערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון. גם את המצוות הנוספות האחרות שנזכרו במשנה דוחים ולא מקדימים, והסיבה היא שיש זיקה וקשר בין היום שהן נדחו אליו ליום המקורי שבו הן היו אמורות להתקיים. לדברינו, המושג "פורים משולש" הוא רק כאשר י"ד באדר חל בשבת [אם כי כיום לפי לוח השנה שבידינו אין היתכנות כזו]: ביום שישי י"ג באדר קוראים מגילה ונותנים מתנות לאביונים; בשבת י"ד באדר קוראים בתורה ואומרים על הניסים; ביום ראשון ט"ו באדר שולחים משלוחי מנות וסועדים סעודת פורים.

כשט"ו באדר חל בשבת, יש לסעוד סעודת פורים בשבת, או להקדים ולאכול ביום שישי י"ד באדר, ואין זה סותר את הכלל של "מאחרין ולא מקדימין" כי יום י"ד באדר הוא אחד משני הימים שסועדים בהם סעודת פורים, י"ד וט"ו באדר. "מאחרין" רק כשי"ד באדר חל בשבת.

עם זאת, אף על פי שלהבנתנו יש לפרש אחרת את דברי הירושלמי בנוגע לזמן סעודת פורים, הלכה למעשה בשנה שבה ט"ו באדר חל בשבת, סועדים סעודת פורים ביום ראשון ט"ז באדר.

